

TÜRKİYE: AÇLIK GREVLERİ

AÇLIK GREVİNDEKİ MAHPUSLAR VE BU KİŞİLERLE
DAYANIŞMA AMAÇLI GÖSTERİ YAPANLARIN KARŞILAŞTIĞI
HAK İHLALLERİ

YAYIM TARİHİ: 6 AĞUSTOS 2019

TÜRKİYE'DEKİ AÇLIK GREVİNDEKİ MAHPUSLAR İLE BU KİŞİLERLE DAYANIŞMA AMAÇLI BARIŞÇIL GÖSTERİLER YAPANLARIN KARŞILAŞTIĞI HAK İHLALLERİ

Türkiye'de binlerce tutuklu ve hükümlü, silahlı Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) cezaevindeki lideri Abdullah Öcalan'ın avukatları ve aile bireyleri ile düzenli bir biçimde görüşebilmesi talebiyle¹ Kasım 2018 tarihinde² açlık grevine başladı. Açlık grevleri, Abdullah Öcalan'ın, neredeyse sekiz yıl süren bir kısıtlamanın ardından nihayet 2 ve 22 Mayıs tarihlerinde avukatlarıyla görüşebilmesinin ardından 26 Mayıs'ta sona erdi.³

Uluslararası Af Örgütü ne açlık grevlerini desteklemekte ne de insanları açlık grevlerine son vermeleri yönünde ikna etme çabasına içine girmektedir. Ancak, Uluslararası Af Örgütü, açlık grevine giren kişilerin, bu tür bir barışçıl eylemde bulunmalarından ötürü insan haklarının ihlal edilip edilmediğini gözlemlemekte ve raporlamaktadır.

Açlık grevlerinin yapıldığı dönemde, Uluslararası Af Örgütü'ne, Türkiyeli makamların açlık grevindeki tutuklu ve hükümlülerin haklarına saygı göstermediği ve açlık grevindeki bu kişilerden birçoğunun barışçıl protestolarından ötürü disiplin cezalarıyla karşı karşıya olduğu yönünde bildirimlerde bulunuldu. Uluslararası Af Örgütü'ne ayrıca, polis, ülkenin genelinde açlık grevindeki binlerce insanla dayanışma içinde olduklarını göstermek amacıyla toplananların engellenmesi amacıyla barışçıl gösterilere düzenli olarak müdahale edildiği yönünde bildirimler de yapıldı. Barışçıl nitelikteki gösterilerin engellenmesi, göstericilerin ifade ve barışçıl toplanma hürriyetlerini ihlal etmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, bu raporda yer verilen bilgileri, açlık grevindeki tutuklu ve hükümlülerin avukatları ve Türkiye'deki insan hakları örgütlerinin temsilcileriyle yapılan görüşmeler ve açlık grevine giren ya da bu kişilerle dayanışma eyleminde bulunanlar hakkında yapılan kovuşturma ve disiplin cezalarıyla ilgili belgeleri incelenmesi yoluyla elde etti. Uluslararası Af Örgütü, ayrıca, 21 Mayıs 2019 tarihinde Türkiyeli yetkililere, insan hakları ihlali iddialarını ayrıntılı bir şekilde aktaran bir mektup göndererek, yetkililerden, bu raporda yayımlanması için görüşlerini bildirmeye davet etti. Ancak 2 Ağustos 2019 tarihi itibarıyla Uluslararası Af Örgütü'ne yetkili makamlar tarafından herhangi bir yanıt verilmemişti.

AÇLIK GREVİNDE OLMALARI NEDENİYLE TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERE UYGULANAN DİSİPLİN SORUŞTURMALARI VE CEZALARI

Uluslararası Af Örgütü, çok sayıda tutuklu ve hükümlünün, açlık grevine katılmalarından ötürü, sosyal ve kültürel etkinliklere katılma yasağı ve uzun süreli hücre cezası da dâhil olmak üzere disiplin soruşturmaları ve cezalarına maruz bırakıldıkları yönünde bildirimler aldı. Bu kişilerin avukatları, yetkililerin bu uygulamaları, kişileri yıldırmak ve eylemlerine son vermeleri için baskı yapmak amacıyla gerçekleştirdiklerini iddia etti. Uluslararası Af Örgütü, tutuklu ve hükümlülerin açlık grevine girmeleri nedeniyle cezalandırmalarına ve açlık grevini sonlandırmaları için kişiler üzerinde baskı kurulmasına yönelik girişimlere karşıdır. Bu tür tedbirler, tutuklu ve hükümlülerin ifade özgürlüğünü ihlal etmekte ve aynı zamanda uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarını ihlal edecek şekilde zalimane, insanlık dışı ve küçültücü muamele ya da cezalandırma teşkil edebilmektedir.

¹ İnsan Hakları Derneği'ne göre, Kasım 2018'den beri Türkiye çapındaki 92 cezaevinde yaklaşık üç bin tutuklu ve hükümlü açlık grevine girdi. <https://www.ihd.org.tr/turkiye-hapishanelerinde-devam-eden-aclik-grevleri-tespit-ve-degerlendirme-raporu-2/>

² Açlık grevleri ilk olarak 8 Nisan 2018 tarihinde Halkların Demokratik Partisi (HDP) milletvekili Leyla Güven tarafından, Diyarbakır E Tipi Yüksek Güvenlikli Cezaevinde tutulduğu esnada başlatıldı. Aralık 2018 tarihinden itibaren de diğer mahpuslar çeşitli tarihlerde açlık grevine girdiler. Leyla Güven 25 Ocak 2019'da tahliye edildi ve 26 Mayıs 2019 tarihine kadar Diyarbakır'da bulunan evinde açlık grevine devam etti.

³ Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezayı Önleme Komitesi'nin (AÖK) 28-29 Nisan 2016 tarihlerinde Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyarete ilişkin Türkiye Hükümetine Sunduğu Rapor, 20 Mart 2018: <https://rm.coe.int/168079457a>

Uluslararası Af Örgütü'nün bu çalışma kapsamında görüştüğü avukatlar ve insan hakları örgütlerinin temsilcileri, cezaevi yetkililerinin, açlık grevine giren hükümlü ve tutuklulara karşı, bu eylemlerinden dolayı otomatik olarak disiplin soruşturmaları başlattığını ifade etti. Mahpuslardan bazılarının yalnızca açlık grevine girdikleri için ceza verilirken⁴, diğer bazı kişiler hakkında ise, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un "protesto amacıyla idarece verilen yemeği topluca almama eylemine katılmak"⁵, "kurumda korku, kaygı veya panik yaratabilecek biçimde söz söylemek veya davranışta bulunmak"⁶, "hükümlü ve tutukluların beslenmelerini engellemek, açlık grevine ve ölüm orucuna teşvik veya ikna etmek, bu yolda talimat vermek"⁷ ve "suç örgütlerinin eğitim ve propaganda faaliyetlerini yapmak veya yaptırmak"⁸ gibi son derece muğlak bir biçimde kaleme alınmış hükümleri uyarınca cezalar verildi.

5275 sayılı Kanun'un 40'inci maddesinde sayılan eylemler için öngörülen ceza, bir aydan üç aya kadar sosyal ve kültürel etkinliklere katılmaktan yoksun bırakma iken, 42'inci maddede yer verilen eylemler içinse bir aydan üç aya kadar, mektup, faks veya telgraf almak ve yollama, televizyon izleme, radyo dinleme, telefon etme ve diğer iletişim araçlarından yararlanmaktan tamamen veya kısmen yoksun bırakılma cezası öngörülmüyor. 43'üncü maddede de mahpusların avukatlar ve resmi ve yetkili merciler dışındaki kişilerle görüşmelerinden yoksun bırakılma cezası düzenleniyor ve 44'üncü maddede belirtilen eylemler içinse 20 güne kadar hücreye koyma cezası uygulanabiliyor. 15 günden uzun süren hücre hapsi cezaları, uzun süreli tecrit anlamına geliyor ve böyle bir cezalandırma, uluslararası hukukta mutlak bir biçimde yasaklanan işkence ve diğer zalimane, gayriinsani ve küçültücü muamele yasağını ihlal ediyor.

Uluslararası Af Örgütü tarafından incelenen belgelerde tutuklu ve hükümlülere uygulanan disiplin yaptırımları arasında aşağıdakiler yer alıyordu:

- Açlık grevine girilmesi nedeniyle 5275 sayılı Kanun'un 40(2)(g) bendi uyarınca bir ay süreyle spor ve kültürel etkinliklere katılma yasağı,
- Bir akrabasıyla telefonda açlık grevinde olduğunu ve bunun nedenlerini konuşmasından dolayı 5275 sayılı Kanun'un 44(3)(l) bendi uyarınca kişinin suç örgütünün propagandasını yaptığına karar verilerek kendisine 20 gün süreyle hücreye koyma cezasının verilmesi,
- Açlık grevinin cezaevinin düzen, disiplin ve güvenliğini ihlal ettiği gerekçesiyle belli başlı kültürel ve spor etkinliklerine katılma yasağı.

Türkiyeli yetkililer, açlık grevine girmek suretiyle gösteri yapmak da dâhil olmak üzere tutuklu ve hükümlülerin ifade özgürlüğüne saygı göstermekle yükümlüdür. İfade özgürlüğünün sınırlandırılabilmesine olanak sağlayan gerekçeler kanunla öngörülmeli, gerekli ve meşru bir amaç için orantılı olmalıdır. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 19'uncu maddesine göre, ifade özgürlüğü yalnızca ulusal güvenliğin, kamu düzeninin veya kamu sağlığının korunması gerekçesiyle ve diğerlerinin haklarının korunması gibi diğer sınırlı koşullarla sınırlandırılabilir. İlaveten, Sözleşme'nin 20'inci maddesinde de ulusal, ırkçı ya da dini nefretin şiddeti, düşmanlığı ya da ayrımcılığı kışkırtacak şekilde savunulması yasaklanmaktadır. Açlık grevinde olan kişileri cezalandıran ya da bu kişiler üzerinde açlık grevini sonlandırmaları yönelik baskı kurmayı amaçlayan tedbirler ifade özgürlüğünü ihlal etmektedir.

⁴ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 40.

⁵ 5275 sayılı Kanun, Madde 42(2)(a).

⁶ 5275 sayılı Kanun, Madde 43(2)(d).

⁷ 5275 sayılı Kanun, Madde 44(2)(m).

⁸ 5275 sayılı Kanun, Madde 44(3)(l).

AÇLIK GREVİNE KATILANLAR VE BU KİŞİLERLE DAYANIŞMA EYLEMLERİNE BULUNANLARA KARŞI BAŞLATILAN CEZA KOVUŞTURMALARI

Uluslararası Af Örgütü, disiplin tedbirlerinin yanı sıra, açlık grevinde olan tutuklu ve hükümlüler ile diğer kişilerin, salt barışçıl gösterilerinden ötürü kovuşturmalara karşı karşıya kalmalarından ötürü endişe duymaktadır. İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi, 26 Şubat 2019 tarihinde, Maltepe 2 No'lu L Tipi cezaevindeki 25 kişi ve Maltepe 1 No'lu L Tipi Cezaevi'ndeki 1 kişi hakkında, açlık grevleri yoluyla "terör örgütü propagandası yapmak" ve "terör örgütüne bilerek ve isteyerek yardım etmek" suçlamasıyla hazırlanan iddianameyi kabul etti. Bu kişilerin yargılanması da halen devam ediliyor.

Benzer bir biçimde, açlık grevinde olan kişilerin akrabaları da dâhil olmak üzere 80 kadar kişi de, 17 Kasım 2018 tarihinden bu yana, açlık grevindeki mahpuslarla dayanışma amacıyla Halkların Demokratik Partisi (HDP) Diyarbakır İl Başkanlığı'nda iki ya da üç gün süreyle açlık grevine girdikleri gerekçesiyle Diyarbakır 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nde "terör örgütü propaganda yapma" suçlamasıyla kovuşturuluyorlar.⁹ Uluslararası Af Örgütü tarafından incelenen iddianamelerde, savcılık, söz konusu eylemlere katılan kişilerin, bu eylemlerini PKK'nın talimatları doğrultusunda gerçekleştirdiklerini iddia ediyor. Savcılık, bu iddiasını ise, yalnızca biri Abdullah Öcalan'ın tecrit edilmesine son verilmesi için, diğeri de 8 Kasım 2018 tarihinde açlık grevine giren ilk kişi olan ve aynı zamanda Halkların Demokratik Partisi (HDP) milletvekili olan Leyla Güven'e destek çağrısında bulunan 26 ve 27 Kasım 2018 tarihli iki internet haberine dayandırıyor. Savcılık makamı ayrıca, eyleme katılanların yalnızca açlık grevine girmekle "PKK tarafından kullanılan cebir, şiddet ve tehdit içerikli yöntemleri övdüklerini, meşrulaştırdıklarını ve bu yöntemleri teşvik ettiklerini" iddia ediyor.

Yukarıda yer verilenlere ilaveten, Uluslararası Af Örgütü'ne, yaşları 18 ile 22 arasında değişen altı kadın ve erkeğin, açlık grevinde bulunan mahpusların durumlarına dikkat çekmek amacıyla Mayıs ayının başlarında düzenlenen bir eyleme katıldıkları gerekçesiyle tutuklandıkları yönünde bilgiler de iletildi. Bu kişilerden bazılarının yetkililere verdiği ve Uluslararası Af Örgütü tarafından görülen ve ayrıca avukatları tarafından teyit edilen ifadelerine göre, gösteriye katılanlar, trafik ışıkları kırmızıyken trafiğin önüne geçerek yaklaşık bir dakika boyunca el ele tutuştular ve eylemlerine trafik ışıkları yeşile dönünce son verdiler. Gösteriye katılanlardan bir bölümünün, bu barışçıl gösteri sırasında, açlık grevindeki mahpuslarının bazılarının isimlerini söyleyerek "yaşasın açlık grevi direnişi" şeklinde slogan attıkları da iddia ediliyor.

Hâlihazırda tutuklu bulunan altı kişinin tamamı ve tutuksuz olan iki kişi daha, savcılığın, bu kişilerin sözü edilen kısa ve barışçıl gösteriyi PKK'nın talimatıyla gerçekleştirdikleri iddiasına istinaden "terör örgütü üyeliğiyle" suçlanıyorlar. Bu kişilere ayrıca gösterilerini trafiğe açık bir caddede yaptıkları için araçların hareketine engel olma suçlaması da yöneltildi. İddianamede gösterinin şiddet içerdiğine ya da trafikte bir kesintiye veyahut kamuya ya da özel kişilere ait mallara zarar verilmesine neden olduğuna dair bir iddia mevcut değil. Yargılanan kişilerin ilk duruşması 7 Ağustos 2019 tarihinde Batman 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülecek.

Uluslararası Af Örgütü'ne, Özgürlükçü Hukukçular Derneği'ne üye bir avukat olan Arzu Kayaoğlu'nun, 9 Mayıs 2019 tarihinde Bakırköy Kadın Cezaevine'ne doğru yürüyüşe geçen açlık grevindeki mahpusların yakınlarına eşlik ettiği esnada gözaltına alındığı da bildirildi. Kayaoğlu, dört gün süren gözaltının ardından adli kontrol şartıyla tutuksuz yargılanmak üzere İstanbul'daki bir mahkeme tarafından serbest bırakıldı. Kayaoğlu'na uygulanan adli kontrol, haftada iki kez imza zorunluluğu ile yurtdışına çıkış yasağını kapsıyor. İstanbul 23. Ağır Ceza Mahkemesi de ayrıca Kayaoğlu ve diğerleri hakkında, barışçıl gösteride yer almaları nedeniyle "terör örgütüne bilerek ve isteyerek yardım etme" suçlamasıyla hazırlanan iddianameyi kabul etti. İlk duruşma ise 19 Aralık'ta görülecek.

Benzer bir biçimde Özgürlükçü Hukukçular Derneği Başkanı avukat Rengin Ergül ve dernek üyesi avukat Ahmet Balkaya hakkında da 3 Mayıs 2019 tarihinde Bakırköy Kadın Cezaevi önündeki barışçıl göstericilere eşlik etmelerinden dolayı 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet ettikleri gerekçesiyle dava açıldı.

Yine 10 Mayıs 2019 tarihinde İstanbul'da Sirkeci semtindeki dayanışma gösterilerini haberleştiren gazeteci Zeynep Kuray ile Bakırköy Kadın Cezaevi önündeki bir başka gösteriyi haberleştiren gazeteci İrfan

⁹ Uluslararası Af Örgütü'ne bildirilen birleştirilen dosyaların esas numaraları 2019/96 ve 2019/100'dür.

Tunççelik, bazı göstericilerle birlikte gözaltına alındılar. Gazeteciler 13 Mayıs'ta adli kontrol şartıyla tutuksuz yargılanmak üzere İstanbul'daki bir mahkeme tarafından serbest bırakıldı.

Açlık grevleri barışçıl eylem biçimlerinden biridir ve bu eylemi seçenler, ifade özgürlüklerini kullanmalarından ötürü kovuşturmaya uğramamalıdır. Yetkililer, bu itibarla, açlık grevine girenler ya da bu kişilerle dayanışma göstermek amacıyla barışçıl bir şekilde gösteri yapanlar da dâhil olmak üzere barışçıl gösterilere katılanlar hakkında cezai kovuşturmalar başlatmamalıdır. Dolayısıyla da bu gibi barışçıl gösterilere katılanlar hakkında başlatılan tüm kovuşturmalar düşürülmelidir.

DAYANIŞMA AMAÇLI GÖSTERİ YAPANLARA KARŞI GERÇEKLEŞTİRİLEN POLİS MÜDAHALELERİNDE AŞIRI VE GEREKSİZ GÜÇ KULLANIMI İDDİALARI

Açlık grevlerinin başladığı Kasım 2018 tarihinden itibaren çeşitli kentlerde gösteriler düzenlendi. Bu gösteriler, özellikle de Nisan 2019 tarihi itibarıyla, aylardır açlık grevinde olanların sağlık durumlarının kötüye gidişine dikkat çekmek amacıyla bazı yerlerde yoğunlaştı ve neredeyse her gün yapılabilecek hale geldi. Göstericilerin birçoğu ise kendilerini Barış Anneleri olarak adlandırılan enformel nitelikteki bir topluluk altında birleşen açlık grevindeki mahpusların anneleriydi.

Uluslararası Af Örgütü, bu kapsamda belgeler ve video görüntülerini inceleyerek, Batman, Mardin, Diyarbakır, İstanbul ve Kocaeli illerindeki gösterilerde göstericilere eşlik eden avukatlar ve insan hakları örgütleri temsilcileriyle bazı mülakatlar gerçekleştirdi.

5 Mayıs'ta güneydeki Diyarbakır'ın Bağlar semtindeki Koşuyolu Parkı'nda açlık grevindeki mahpusların annelerinin düzenlediği oturma eylemi ile 19 Nisan 2019'da yine açlık grevindeki mahpusların anneleri tarafından Gebze Kadın Cezaevi önündeki gösteri de dâhil olmak üzere ülke çapında düzenlenen bu gösterilerin büyük bir kısmı polis tarafından dağıtıldı. Polisin 19 Nisan'daki gösteride yaşlı kadınları ittiğini gösteren görüntüler ciddi bir toplumsal tepkiye neden oldu.¹⁰ Yine güneydoğuda bulunan Mardin ilinin Kızıltepe ilçesindeki 20 Nisan¹¹ tarihli gösteri ile 10 Mayıs'ta¹² Diyarbakır'da gerçekleştirilen gösterilerde, etrafları polis tarafından çevrili olan ve dolayısıyla da kaçma imkânı bulunmayan kadın göstericilere karşı tazyikli su kullanıldı ve bu uygulama neticesinde bazı göstericilerin yaralandığı iddia edildi. Gösteriler esnasında gözaltına alınan göstericiler ve avukatlar, ayrıca polis araçlarında kendilerine kötü muamele yapıldığını ve acı verecek şekilde ters kelepçe uygulamasına maruz bırakıldıklarını aktardılar.

Barışçıl gösterileri dağıtmayı amaçlayan böylesi müdahaleler, yalnızca barışçıl toplanma hürriyetini ihlal etmekle kalmadı. Göstericilerin avukatları ile göstericilere eşlik eden avukatlar, ayrıca polisin, kendilerini dağıtmaya ya da gözaltına almaya çalışırken, aşırı ve gereksiz güç kullandığını da iddia ettiler.

Uluslararası Af Örgütü, ilgili makamlara, polisin aşırı ve gereksiz güç kullandığı ve yine polisin kötü muamelede bulunduğu dair iddialar hakkında ivedilikle tarafsız, bağımsız ve etkin soruşturmaları başlatma ve sorumluları adil yargılanma standartlarına uygun bir biçimde yargı önüne çıkarma çağrısında bulunmaktadır. Uluslararası Af Örgütü'ne bu iddiaların iletildiği olaylar arasında 19 Nisan'da Gebze Kadın Cezaevi önündeki müdahale, 20 Nisan'da Mardin'in Kızıltepe ilçesinde gösterici kadınlara karşı biber gazı ve tazyikli su da kullanılarak gerçekleştirilen müdahale, 23 Nisan'da Batman M Tipi Kapalı Cezaevi önündeki gösterici kadınlara karşı yapılan müdahale, 3, 4 ve 9 Mayıs tarihlerinde İstanbul'daki Bakırköy Kadın Cezaevi önündeki müdahaleler ve 5, 10 ve 11 Nisan tarihlerinde Diyarbakır'daki müdahaleler de bulunuyor.

Yetkililer barışçıl gösterileri dağıtmaya son vermeli ve bunun yerine, açlık grevinde olan kişilerle dayanışma amacıyla gösteri yapanlar da dâhil olmak üzere herkesin barışçıl bir biçimde toplanma ve gösteri hürriyetini kullanmasına saygı göstermelidir. Barışçıl nitelikteki gösterilerin kolaylaştırılması gerek kanunda gerekse de uygulamada devletlerin pozitif bir yükümlülüğü olarak düzenlenmiştir. Türkiye'deki kanunlarda da yer verildiği üzere, barışçıl nitelikteki toplanma ve gösteri hürriyetinin kullanımı, hükümet makamlarının iznine tabi değildir. Bu hürriyet, aynı zamanda Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerde yer verilen uluslararası hukuk ilkeleri ve standartları tarafından da korunmaktadır. Herhangi bir gösterinin dağıtılması

¹⁰ 19 Nisan'da yaşanan olayın görüntüleri için, bkz:

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1354141/Gebze_Cezaevi_onundeki_ailelere_coplu_polis_mudahalesi.html.

¹¹ http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/207695-gebze-den-sonra-kiziltepe-baris-annesi-yerde-suruklendi?bia_source=rss

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=n9bZewwhjB8&feature=youtu.be>

başvurulacak en son çare olmalı ve bu yönde bir karar, gereklilik ve orantılılık ilkelerine özen gösterilerek alınmalıdır. Zira böylesi bir yola, yalnızca kişilerin barışçıl bir biçimde toplanma hakkını sınırlandırmayı gerektirecek meşru bir amaç için başka bir vasitanın kullanılması imkânının bulunmadığı hallerde durumlarda başvurulmalıdır. Polis, bu tür durumlarda mümkün merteye güç kullanmaktan kaçınmalı ve güç kullanımını, her hâlükârda yine mümkün olan en asgari düzeyde tutmalıdır.

AÇLIK GREVLERİYLE İLGİLİ GÖSTERİLERE UYGULANAN GENEL YASAKLAR

Uluslararası Af Örgütü, yukarıda yer verilen barışçıl gösterileri dağıtmaya yönelik polis müdahalelerine ilaveten, bu türden gösterilere valiliklerce getirilen sistematik nitelikteki yasaklamalardan da büyük bir endişe duymaktadır. Kocaeli Valiliği, 22 Nisan'da internet sayfası üzerinden yaptığı duyuruda, 22 Nisan ve 6 Mayıs tarihleri arasında Kocaeli il sınırları içinde açlık grevleri ile ilgili her türlü gösteri ve yürüyüşün, 22 Nisan 2019 tarihli Valilik Makamı Olur Emri ile (Olur Emri No: 1150) yasaklandığını ilan etti.¹³ Bu yasak, 6 Mayıs 2019 tarihinde alınan yeni bir kararla (Olur Emri No: 1227) 21 Mayıs'a kadar uzatıldı.¹⁴ İlgili makamlar, bu türden genel nitelikli yasaklama kararları alırken, herhangi bir kanıt sunmaksızın, gösterilerin kamu düzeni ve kamu güvenliğini bozabileceği iddiasına dayandılar. Diyarbakır'daki avukatlar da, Uluslararası Af Örgütü'ne benzer bir valilik kararının Diyarbakır ili için alındığını gördüklerini, ancak kendilerine kararın bir nüshasının verilmemesini ifade etti.

Kamu düzeninin bozulması riskinin olduğu gibi bir varsayım, barışçıl bir gösterinin yasaklanması için meşru bir gerekçe teşkil edemez. Gereklilik ve orantılılık ilkeleri, ilgili tüm koşulların göz önünde bulundurulmasını ve alınacak tedbirin korunmak istenen meşru amaca etkisi, öngörülen riskin somutlaşma ihtimali ve daha az sınırlayıcı tedbirlerin yeterli olup olmayacağı gibi unsurların değerlendirilmesi gerektirir. Kamu düzeninin korunması ve barışçıl gösteri ve yürüyüş hürriyetinin kullanılmasının kolaylaştırılması, kolluk kuvvetleri de dâhil olmak üzere, devletin ve devletin ilgili organlarının sorumluluğundadır.

AÇLIK GREVİNE GİRMİŞ OLAN MAHPUSLARIN SAĞLIK DURUMLARI

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye çapındaki cezaevlerinde, verilen disiplin cezaları ya da ağırlaştırılmış müebbet hapis gibi mahkemelerce verilen hüküm nedeniyle uzun süreli hücre hapsi uygulamasından da ayrıca endişe duymaktadır. Uluslararası hukuka ve standartlar uyarınca, bir mahpusun, günde 22 saat ya da daha uzun bir süreyle herhangi bir anlamlı insan teması olmaksızın 15 günden uzun bir zaman diliminde tutulması olarak ifade edilebilecek olan uzun süreli hücre hapsi uygulaması, zalimane, gayriinsani ya da aşağılayıcı muamele ya da cezalandırma teşkil etmesi ve bazı hallerde de işkence anlamına gelebilmesi nedeniyle mutlak olarak yasaktır. Türkiyeli makamlar, ülkedeki hiçbir mahpusun uzun süreli hücre hapsi uygulamasına maruz bırakılmamasını güvence altına almalıdır.

Bu hususlara ilaveten, herhangi bir anlamlı insan teması olmaksızın yalnız başına tutulmak, hâlihazırda gerçekleştirdikleri eylemden ötürü zayıf düşmüş olan ve öz bakımlarını yapabilmek için yardım ihtiyacında bulunabilecek olan açlık grevindeki mahpusların durumlarını daha da ağırlaştırmaktadır. Bu durum, gruplar halinde ayrıştırılıp birden fazla kişinin kaldığı hücrelerde tutulan ve yanlarında günlük ihtiyaçlarını karşılamaları için kendilerine eşlik edebilecek kimse bulunmayan açlık grevindeki mahpuslar için de geçerlidir. Bu durumda olan mahpusların yasal temsilcilerinin verdiği bilgilere göre, söz konusu uygulama bu kişilerin sağlıklarını daha büyük bir risk altına sokmaktadır. Cezaevi yetkilileri, bazı özel durumlarda açlık grevinde olan mahpusları, açlık grevinde olmayan mahpuslardan ayrı bir yere alınmasını gerekli görebilir. Ancak bu, cezalandırma amacıyla değil, sağlık nedenleri de dâhil olmak üzere meşru sebeplere dayalı olmalıdır.

Açlık grevlerinin sona erdiği 26 Mayıs tarihinden bu yana Uluslararası Af Örgütü'ne bazı mahpuslara, uzun süreli açlık grevine son verilmesi ve düzenli beslenme rutinine başlanabilmesi için gereken yeterli tıbbi desteğin verilmemesine ilişkin şikayetler de bildirildi. Cezaevi makamları, açlık grevine son veren tüm mahpusların, bu durumdaki kişilerin ihtiyaçlarına uygun ve yeterli tıbbi gözetim ve sağlık hizmetlerine erişimlerini güvence altına almalıdır.

¹³ <http://www.kocaeli.gov.tr/basin-duyurusu-22042019>

¹⁴ <http://www.kocaeli.gov.tr/basin-duyurusu--06052019>

TÜRKİYE HÜKÜMETİ'NE TAVSİYELER

- Hücre hapsi de dâhil olmak üzere açlık grevine girmiş mahpuslara karşı cezalandırma amaçlı uygulanan tüm disiplin tedbirlerine son verilmelidir.
- Uzun süreli hücre hapsi uygulamasına her durumda son verilmelidir.
- 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un disiplin cezalarıyla ilgili Birinci Kitap İkinci Kısmı 8. Bölümü gözden geçirilmeli ve özellikle de 40, 42, 43 ve 44'üncü maddeleri, açlık grevindeki mahpusların barışçıl gösterileri nedeniyle disiplin soruşturmalarına ve cezalarına maruz kalmalarını engelleyecek şekilde tadil edilmelidir.
- Açlık grevine son veren mahpusların yetkin sağlık uzmanlarına ve ihtiyaç duyabilecekleri her tür özel tedavi imkânlarına yeterli düzeyde erişebilmeleri güvence altına alınmalıdır.
- Barışçıl bir biçimde açlık grevine girmiş olan ve bu kişilerle dayanışma amaçlı gösteri yapan herkes hakkındaki cezai soruşturmalara son verilmeli ve ilgili tüm kovuşturmalar düşürülmelidir.
- Açlık greviyle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere barışçıl gösterilere genel yasakların uygulanmasına son verilmelidir.
- Açlık grevindeki kişilerle dayanışma amacıyla yapılan gösterilerde polis tarafından gereksiz ve aşırı güç kullanıldığı ve kötü muamelede bulunduğu dair iddialar hakkında ivedilikle tarafsız, bağımsız ve etkin soruşturmalar yapılmalıdır.
- İmralı F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Cezaevi'ndeki tüm mahpusların aileleri ve avukatlarıyla düzenli olarak görüşebilmeleri güvence altına alınmalı ve dış dünya ile iletişimlerinin keyfi olarak durdurulması uygulamasına son verilmelidir.

TÜRKİYE: AÇLIK GREVLERİ

AÇLIK GREVİNDEKİ MAHPUSLAR VE BU KİŞİLERLE DAYANIŞMA AMAÇLI GÖSTERİ YAPANLARIN KARŞILAŞTIĞI HAK İHLALLERİ

Türkiye’de binlerce tutuklu ve hükümlü, silahlı Kürdistan İşçi Partisi’nin (PKK) cezaevindeki lideri Abdullah Öcalan’ın avukatları ve aile bireyleri ile düzenli bir biçimde görüşebilmesi talebiyle Kasım 2018 tarihinde açlık grevine başladı. Açlık grevleri, Abdullah Öcalan’ın, neredeyse sekiz yıl süren bir kısıtlamanın ardından nihayet 2 ve 22 Mayıs tarihlerinde avukatlarıyla görüşebilmesinin ardından 26 Mayıs’ta sona erdi.

Uluslararası Af Örgütü ne açlık grevlerini desteklemekte ne de insanları açlık grevlerine son vermeleri yönünde ikna etme çabasına içine girmektedir. Ancak, Uluslararası Af Örgütü, açlık grevine giren kişilerin, bu tür bir barışçıl eylemde bulunmalarından ötürü insan haklarının ihlal edilip edilmediğini gözlemlemekte ve raporlamaktadır.

Açlık grevlerinin yapıldığı dönemde, Uluslararası Af Örgütü’ne, Türkiyeli makamların açlık grevindeki tutuklu ve hükümlülerin haklarına saygı göstermediği ve açlık grevindeki bu kişilerden birçoğunun barışçıl protestolarından ötürü disiplin cezalarıyla karşı karşıya olduğu yönünde bildirimlerde bulunuldu. Uluslararası Af Örgütü’ne ayrıca, polisin, ülkenin genelinde açlık grevindeki binlerce insanla dayanışma içinde olduklarını göstermek amacıyla toplananların engellenmesi amacıyla barışçıl gösterilere düzenli olarak müdahale edildiği yönünde bildirimler de yapıldı. Barışçıl nitelikteki gösterilerin engellenmesi, göstericilerin ifade ve barışçıl toplanma hürriyetlerini ihlal etmektedir.